

OMGIVEN AV VÄLJARE: VEM ÄR EGENTLIGEN RÖD OCH VEM ÄR EGENTLIGEN BLÅ?

JOHN MAGNUS ROOS OCH ANDERS CARLANDER

Sammanfattning

Lagom till riksdagsvalet 2022 presenterar vi en analys av personlighet och färger – politiska färger. Till skillnad från skönlitterär prosa på området baseras det här kapitlet på beprövade personlighetstest av den så kallade femfaktormodellen, som hittills har stått sig i tid och rum. Resultaten visar att röda personer med hjärtat till vänster har en högre grad av välvillighet, öppenhet och neuroticism, medan blåa personer med hjärtat till höger har en högre grad av extraversion och samvetsgrannhet. Neuroticismen och öppenhet är som högst hos väljare av de mest röda partierna – framför allt Vänsterpartiet, men även Miljöpartiet. När det gäller välvillighet däremot, så är det mittenpartiernas väljare som har högst grad av välvillighet – ett drag som kanske är bra för att sympatisera med både röda och blåa?

Människors personlighet går att mäta. Ideologisk övertygelse likaså. Och av en lyckosam tillfällighet använder både statsvetare och psykologer olika slags färger för att beskriva partitillhörighet respektive personlighetstyper (det sistnämnda är emellertid helt osant). Vi följer i SOM-institutets grundare Sören Holmberg och Lennart Weibulls fotspår och undersöker hur personlighet förhåller sig till politisk övertygelse i Sverige lagom till valåret 2022 (Holmberg, Weibull, & Gunnarsson, 2011). Personlighet består av känslor och tankemönster, som påverkar beteenden – som exempelvis röstning i politiska val. Om vi förstår hur personlighet samvarierar med politisk ideologi och partisympati så förstår vi inte bara mer av vad som kännetecknar röda respektive blå väljare, utan vi får även en ökad förståelse för de utmaningar som de olika partierna står inför, både före valet (exempelvis kommunikation och fokus på valfrågor) och efter valet (exempelvis i bildandet av riksdagskonstellationer). Oavsett parti, så bidrar en personlighetsanalys (eller segmentering) till en ökad förståelse för vilka väljarna är, och därmed hur de kommer att agera utifrån given kommunikation och förd politik. Sedan så vill ju vi, precis som vilka företagare, politiker och forskare som helst, kunna förutse människors agerande – i detta fall hur människor röstar. Syftet med detta kapitel är att beskriva hur ideologisk övertygelse (vänster-högeridentifikation) samt partisympati relaterar till personlighet så som den mäts med den så kallade femfaktormodellen (McCusta & McCrae, 1992). Det är över ett decennium sedan denna analys gjordes av den svenska väljarkåren senast, det är därför hög tid nu. Vad har eventuellt förändrats och hur kan politisk övertygelse förstås genom det

personlighetspsykologiska rastret lagom till riksdagsvalet 2022? Detta gör vi med hjälp av data från de tre senaste nationella SOM-undersökningarna 2019, 2020 och 2021. Det är också första gången på svensk mark som ett mer generellt mätinstrument testas mot partisympati och politisk ideologi

Sentida personlighetsforskare är någorlunda ense om att femfaktormodellen (även kallad "The Big Five") är den bästa modellen för att klassificera människors personlighet (Kajonius & Dåderman, 2020). För högkomstens skull benämns ofta modellen med akronymen OCEAN efter de engelska namnen på de fem faktorerna: Openness, Conscientiousness, Extraversion, Agreeableness och Neuroticism. Den svenska översättningen utgår från Petri Kajonius, enligt DN (2022) en av Sveriges få "personlighetspsykologer": Öppenhet, Samvetsgrannhet, Extraversion, Välvillighet och Neuroticism. I vår framställning har vi valt att kasta om ordningen på faktorerna så att de bildar akronymen "SVENÖ", som för övrigt är namnet på en ö i Blekinges skärgård.

Varje personlighetsfaktor kan beskrivas med två motpoler, med låg respektive hög grad av faktorn. Samvetsgrannhet har polerna lat/mindre planerad och arbetar hårt/målinriktad. Välvillighet har polerna opponerande/antagonistisk och samarbetsvillig/hjälpsam. Extraversion har polerna reserverad/anhedoni och utåtriktad/hedoni. Neuroticism har polerna lugn/stabil och anspänd/orologig. Öppenhet har polerna fantasilös/emotionellt krass och fantasifull/emotionellt inkännande (Costa & McCrae, 1992; Gustavsson m.fl., 2003).¹

Hur fångas den färgsprakande personlighet med endast fem färger?

Precis som färger, där de tre grundfärgerna röd, gul och blå ger upphov till alla andra färger, så utgår femfaktormodellen från att de fem personlighetsfaktorerna (samvetsgrannhet, välvillighet, extraversion, neuroticism och öppenhet) ger upphov till alla mänskliga egenskaper. För att mäta de fem faktorerna använder vi två personlighetstest: BFI-10 och HP5i. BFI-10 är en kortskala av det välkända instrumentet Big Five Inventory (BFI). Eftersom välvillighet inte sällan är svår att fånga med enbart två frågor så beslöt vi att inkludera ytterligare en fråga, i enighet med originalskalan. Respondenten får uppge hur väl varje påstående stämmer in på dem. Respondenten svarar utifrån en femgradig skala som varierar från "stämmer absolut inte" till "stämmer absolut" (Rammstedt & John, 2007). HP5i består till en början av 20 frågor (Gustavsson m.fl., 2003), men det har visat sig att 15 frågor räcker för att fånga de fem faktorerna, tre frågor för respektive faktor. Respondenten får uppge hur väl varje påstående stämmer in på hur personen i allmänhet brukar känna sig. Respondenten svarar utifrån en fyrgradig skala som varierar från "stämmer inte alls" (kodas som 1) till "stämmer helt" (kodas som 4). För respektive faktor beräknas ett medelvärde på de tre påståendena som mäter denna faktor (Holmberg & Weibull, 2010; Gunnarsson, 2014).

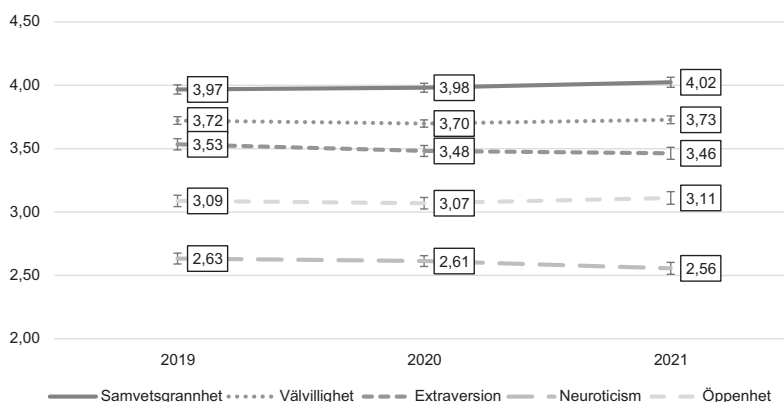
Kortskalor för att mäta personlighet är omtvistat och vi (som doktorer i psykologi med förkärlek till kvantitativ metodik samt civilekonomer från Handelshögskolan

vid Göteborgs universitet) rekommenderar mer noggranna mätningar då sådana är möjliga. I SOM-undersökningarna finns det emellertid inte utrymme för att mäta personlighet på annat sätt än med kortskalor vilket innebär att varje personlighetsdrag skattas med två eller tre frågor i respektive instrument. Om vi jämför BFI-10 och HP5i kan vi konstatera att BFI-10 mäter personligheten i grova penseldrag för att fånga bredden i femfaktormodellen, medan HP5i bättre fångar nyanserna i specifika underliggande facetter kopplade till olika aspekter av hälsa (Gunnarsson, 2014; Gunnarsson m.fl., 2015; Roos m.fl., 2021).

Hur stabil är personligheten över tid?

En av knäckfrågorna inom psykologi är hur stabil personligheten är över tid. Vi pratar dels om stabilitet över en livstid, dels stabilitet över olika situationer. Det övergripande svaret är att personlighet förefaller vara ganska stabilt (Roberts & DelVecchio, 2000; Specht, Egloff & Schmukle, 2011). Vi ser i den nationella SOM-undersökningen att femfaktormodellens komponenter skiljer sig endast på i princip andra decimalen mellan åren 2019, 2020 och 2021 (figur 1).

Figur 1 Femfaktormodellen av personlighet över år, 2019–2021 (medelvärde, 95 procent konfidensintervall)

Kommentar: Femfaktormodellen mäts med 11 frågor. Den övergripande frågeformuleringen löd 'I vilken utsträckning stämmer följande påståenden in på dig? Jag ser mig själv som någon som...' följt av alternativen 'är reserverad' (omvänd E), 'är i allmänhet tillitsfull' (V), 'tenderar att vara lat' (omvänd S), 'är avspänd/hanterar stress väl' (omvänd N), 'har få konstnärliga intressen' (omvänd Ö), 'är utåtriktad, sällskaplig' (E), 'tenderar att hitta fel hos andra' (omvänd V), 'gör ett grundligt jobb' (S), 'blir lätt nervös' (N), 'har livlig fantasi' (Ö), 'har en förlåtande läggning' (V). Modellen skattas med hjälp av en femgradig skala som sträcker sig från 1='Stämmer absolut inte' till 5='Stämmer absolut'. Medelvärdesindex skapas med hjälp av frågorna och ligger till grund för de fem personlighetsfaktorerna Samvetsgrannhet (S), Välvillighet (V), Extraversion (E), Neuroticism (N) och Öppenhet (Ö). Genomsnittligt antal svarande per år är 1 684 (2019), 1 804 (2020), 1 532 (2021).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2019–2021.

Dessa förträffligt raka kurvor ger stöd för hypotesen att personlighet antas vara stabilt i populationen, när allt annat är lika (åtminstone någorlunda) vad beträffar undersökningsmetodiken. Vi finner detta särskilt anmärkningsvärt med tanke på den samhällsliga turbulensen som varit under denna mätperiod till följd av coronapandemin.

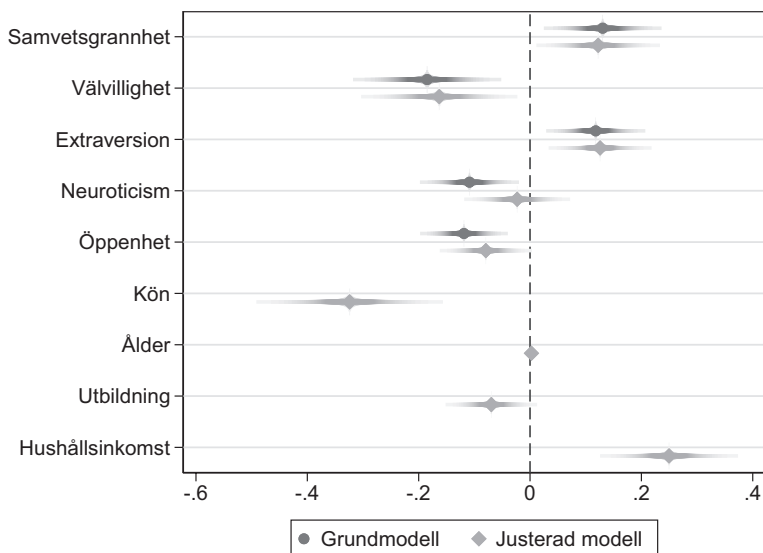
Personlighet från rött till blått

Under en stor del av 1900-talet har kärleksbarnet mellan psykologi och statsvetenskap, ”politisk psykologi”, rönt stora framgångar. Från att analysera politiker utifrån ett psykoanalytiskt perspektiv, maktbegär i form av ”machiavellism”, eller hur de någorlunda medfödda personlighetsegenskaperna interagerar med det omgivande samhällets normer samt världsliga faror och risker i relation till vilken röst som läggs i valurnan (Cichočka & Dhont, 2018).

Från vänster till höger (eller från rött till blått, eller från liberalism till konservatism) är en bipolär skala som använts för kartläggning av politisk ideologi i över 200 år. Skalan utgår från att personer som ligger långt åt vänster föredrar upproriskhet, kaos, flexibilitet, feminism och jämlikhet medan personer som ligger långt åt höger föredrar tradition, konformitet, ordning, stabilitet och hierarki (Jost, Nosek & Gosling, 2008). Och om vi ökar fokallängden på vår lins och fokuserar på hur femfaktormodellen är relaterad till den ideologiska vänster-högerpositionen så finner vi att både Gerber med kollegor (2010) och Holmberg med kollegor (2011) rapporterar liknande resultat från olika sidor av Atlanten. De visar att samvetsgrannhet och extraversion är högre för människor som identifierar sig till höger på det politiska spektrumet och öppenhet och neuroticism är högre för människor som lutar mer åt den röda vänstern. Beträffande den femte faktorn – välvillighet – så finns det även här samstämmig forskning från båda sidor Atlanten på att välvilligheten är högre hos vänster-väljare än höger-väljare (Caprara, m.fl., 2006; Wang, 2016).

I våra resultat från SOM-undersökningen 2021 ser vi ett liknande generellt mönster som i den tidigare forskningen. Det är alltså inga kioskvältare i termer av effektstorlek men i grundmodellen där de fem personlighetsfaktorerna predicerar ideologisk övertygelse finner vi det starkaste sambandet mellan vänster-höger och välvillighet ($b=-0,18$), som tätt följs av samvetsgrannhet (0,13), öppenhet (-0,12), extraversion (0,12) samt neuroticism (-0,11). I den justerade modellen där vi kontrollerar för kön, ålder, utbildning samt hushållsinkomst plattas effekterna till och tar något steg mot nollpunkten där inga effekter finns (figur 2). Den största skillnaden mellan modellerna är att neuroticism inte längre är en signifikant prediktor i den justerade regressionsmodellen ($p = 0,53$). Vi kan också konstatera att personligheten får ge vika för effekterna av främst kön (-0,32) och hushållsinkomst (0,25), vilket med andra ord innebär att kvinnor i högre utsträckning ser sig som vänsterorienterade medan högre hushållsinkomst är starkare förknippat med en högerlutning. Vidare förklarar den justerade modellen ungefär dubbelt så mycket av variationen i ideologisk övertygelse – cirka åtta procent jämfört med fem procent.

Figur 2 Femfaktormodellen (BFI-10) och politisk vänster-högerövertygelse, 2021 (regressionskoefficienter, 95 procent konfidensintervall)

Kommentar: Femfaktormodellen mäts med 11 frågor (se figur 1 för frågeformulering) och skattas med hjälp av en femgradig skala som sträcker sig från 1=’Stämmer absolut inte’ till 5=’Stämmer absolut’. Medelvärdesindex skapas med hjälp av frågorna och ligger till grund för de presenterade personlighetsegenskaperna. Politisk övertygelse mäts med frågan ’Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?’ och skattas med hjälp av en femgradig skala som sträcker sig från 1=’Klart till vänster’ till 5=’Klart till höger’.

Not: OLS-regression. Grundmodellen (Samvetsgrannhet, Välvillighet, Extraversion, Neuroticism och Öppenhet) förklarar cirka 5 procent av variationen i politisk övertygelse. Den justerade modellen (Samvetsgrannhet, Välvillighet, Extraversion, Neuroticism och Öppenhet justerat för kön (0 = man, 1 = kvinna), ålder (16–85), utbildning (1 = Låg till 4 = Hög) och hushållsinkomst (1 = Max 300’ till 3 = Mer än 800’)) förklarar cirka 8 procent i politisk övertygelse.

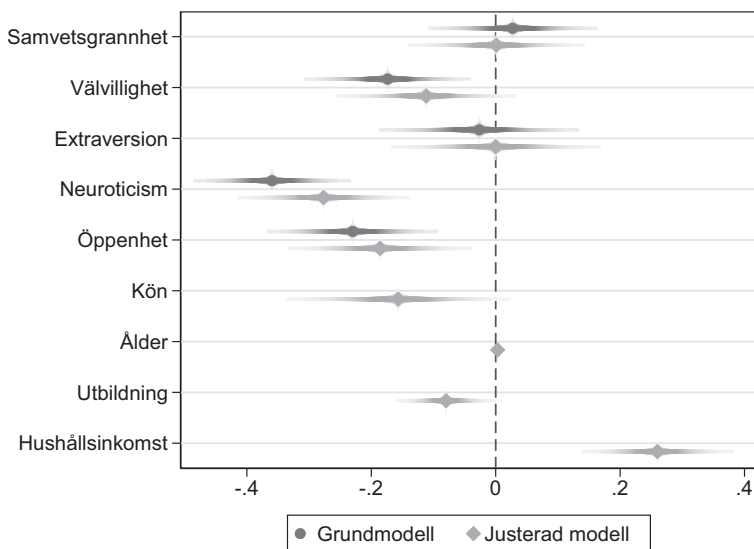
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

För att vidare testa hur den politiska övertygelsen faller ut i en annan femfaktormodell går vi vidare med att testa hur väl HP5i (Gunnarsson m.fl., 2015) kan sägas predicera hur människor placerar sig på den berömda vänster-högerskalan. Det första vi kan konstatera är att estimaten kring respektive personlighetsegenskap i denna modell verkar ha högre grad av osäkerhet då det är större spridning (större standardfel) i regressionsmodellen (figur 3). Till skillnad från BFI-10 ovan där samtliga personlighetsegenskaper var relaterade till politisk övertygelse så är det för instrumentet HP5i endast neuroticism ($b=-0,36$), öppenhet (0,23) samt välvillighet (0,17) som är av statistisk relevans ($p < 0,05$). När vi bakar in kön, ålder, utbildning och hushållsinkomst blir associationen något svagare bland per-

sonlighetsegenskaperna och det är främst hushållsinkomst som har en signifikant ($p < 0,001$) samvariation (0,26) med att luta mer åt höger än vänster.

Den största anledningen till att resultaten i viss mån pekar åt olika håll är att Hp5i-instrumentet kan sägas mäta facetter av de fem personlighetsegenskaperna. Gustavsson med kollegor (2003) menar att Hp5i mäter samvetsgrannhet med facetten "impulsivitet", välvillighet genom facetten "antagonism", att extraversion mäts med "hedonisk kapacitet", att neuroticism motsvarar "negativ affekt", samt att öppenhet kan mätas genom "alexitymi" (ett finare ord för en slags oförmåga att förstå känslor).

Figur 3 Femfaktormodellen (reducerad HP5i) och politisk övertygelse, 2021 (regressionskoefficienter, 95 procent konfidensintervall)

Kommentar: Femfaktormodellen mäts med 15 frågor. Den övergripande frågan löd 'I vilken utsträckning stämmer följande påståenden in på hur du i allmänhet brukar känna dig?' följt av alternativen 'Jag tycker att livet är fullt av intressanta saker'(E), 'Ibland känner jag mig olustig och obehaglig till mods utan påtaglig anledning'(N), 'Jag är bra på att komma med spydiga kommentarer'(Omvänd V), 'Jag har en tendens att handla på ögonblickets ingivelse utan att tänka mig för så noga'(Omvänd S), 'Jag har lätt för att njuta av livet'(E), 'Jag blir lätt stressad när jag tvingas att skynda mig'(N), 'Om man blir illa behandlad av någon tycker jag i princip att man ska ge igen'(Omvänd V), 'Det händer ofta att jag lite förhastat ger mig in på saker'(Omvänd S), 'Jag tycker ofta att man överdriver känslornas betydelse'(Omvänd Ö), 'Jag känner mig ofta glad och upprymd innan jag ska träffa en god vän'(E), 'Jag spänner mig ofta så hårt att jag blir trött'(N), 'Om någon vill argumentera mot mig drar jag mig inte för att komma med vassa kommentarer'(Omvänd V), 'Jag brukar "tala först och tänka sedan"' (Omvänd S), 'Jag har ofta svårt att förstå vad andra menar när de talar om sina känslor'(Omvänd Ö), 'Jag föredrar att slippa engagera mig i andras problem'(Omvänd Ö). Modellen skattas med hjälp av en fyrgradig skala som sträcker sig från 1='Stämmer helt' till 4='Stämmer inte alls'. Vi har emellertid kodat om respektive fråga så att

1='Stämmer inte alls' och 4='Stämmer helt'. Medelvärdesindex skapas med hjälp av frågorna och ligger till grund för de presenterade personlighetsegenskaperna. Politisk övertygelse mäts med frågan 'Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?' och skattas med hjälp av en femgradig skala som sträcker sig från 1='Klart till vänster' till 5='Klart till höger'.

Not: OLS-regression. Grundmodellen (Samvetsgrannhet (S), Vållighet (V), Extraversion (E), Neuroticism (N), Öppenhet (Ö)) förklarar cirka 6 procent av variationen i politisk övertygelse. Den justerade modellen (Samvetsgrannhet, Vållighet, Extraversion, Neuroticism, Öppenhet justerat för kön (0 = Man, 1 = Kvinna), ålder (16–85), utbildning (1 = Låg till 4 = Hög) och hushållsinkomst (1 = Max 300' till 3 = Mer än 800')) förklarar cirka 8 procent i politisk övertygelse.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Personligheten hos riksdagspartiernas sympatisörer

Oss veterligen finns det inte någon studie som tidigare studerat partisympati och personlighet i Sverige. På andra sidan Atlanten har femfaktormodellen däremot använts för att kartlägga väljarpersonlighet i decennier. Det har exempelvis konstaterats att sympatisörer till Republikanernas partikandidater George W. Bush i presidentvalet 2004 och Mitt Romney i presidentvalet 2012 kännetecknades av hög grad av samvetsgrannhet och extraversion medan sympatisörer till demokraternas partikandidater John Kerry i presidentvalet 2002 och Barack Obama i presidentvalet 2012 kännetecknades av hög grad av vållighet respektive hög grad av neuroticism och öppenhet (Barbaranelli m.fl., 2007; Wang, 2016). Även om olikheter mellan de politiska strukturerna i USA och Sverige försvårar jämförelser, så finns det vetenskapligt stöd för att Demokraterna representerar den röd-liberala färgen, medan Republikanerna representerar den blå-konservativa färgen på vänster-högerspektrumet (Wang, 2016). Utifrån de amerikanska studierna på området förväntade vi oss därför att sympatisörer av partier åt vänster på spektrumet kännetecknas av en högre grad av öppenhet, vållighet och neuroticism, medan sympatisörer av partier åt höger på spektrumet kännetecknas av en högre grad av extraversion och samvetsgrannhet. Föga förvånande så sammanfaller dessa förväntningar med de vi hade på personlighet och politisk vänster-högerposition!

Då vi presenterar personlighet och partisympati inför valåret 2022 i Sverige utgår vi från väljarnas uppfattning om partiernas inplacering på vänster-högerskalan. Ju längre ett parti ligger åt vänster på den vågräta axeln i figur 4, desto mer vänster anser befolkningen att partiet är och vice versa.² På slutet av detta kapitel bifogas en tabell med medelvärden (se Appendix).

Personer som sympatiserar med Vänsterpartiet och Miljöpartiet är enligt det första av våra två personlighetstester (BFI-10) mindre samvetsgranna än övriga, vilket innebär att de i större utsträckning än övriga partisympatisörer anser sig vara lata och mindre benägna att utföra ett grundligt jobb. Impulsivitet som en facett av samvetsgrannhet enligt vårt andra mått (HP5i) visade sig vara orelaterad till partisympati (figur 4).

Personer som sympatiserar med partierna i mitten på vänster-höger-skalan har högst grad av välvillighet, vilket är naturligt då de måhända behöver samarbeta med partier både åt vänster och höger. Antagonism, som en facett av omvänd välvilja, indikerar tydligt att Sverigedemokraternas sympatisörer är mest antagonistiska (figur 4). Om de blir illa behandlade så vill de alltså i större utsträckning än andra ge igen.

Personer som sympatiserar med Vänsterpartiet eller ett annat parti än de åtta riksdagspartierna är mest introverta medan personer som sympatiserar med Liberalerna är mest extroverta (figur 4 samt appendix). Även graden av hedonism, som används som en facett av utåtriktning, är lägst hos Vänsterpartiets sympatisörer och högst hos Liberalernas sympatisörer (figur 4).

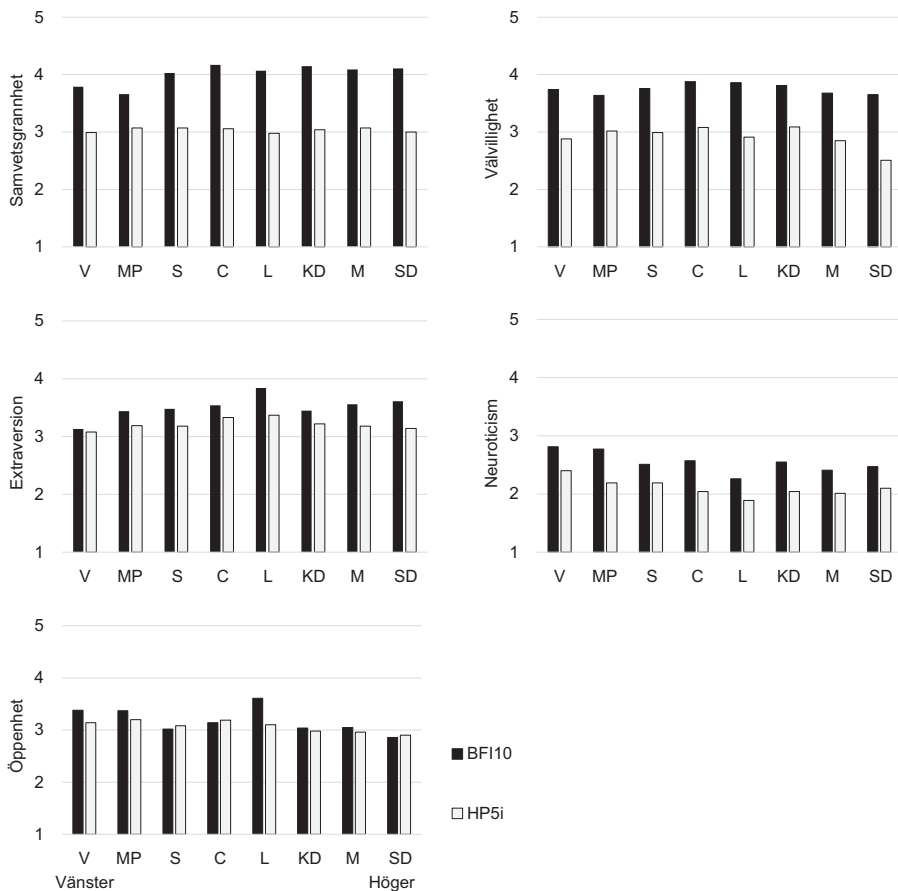
Sympatisörer till de partier som ligger längst till vänster har högst grad av neuroticism. Vänsterpartiets sympatisörer har den högsta graden av neuroticism, följt av Miljöpartiets sympatisörer (figur 4). Det kan innebära att känslor generellt ligger mer nära till hands och att det möjligen finns en predisposition för att vara lite mer orolig.

Personer som sympatiserar med Vänsterpartiet och Miljöpartiet är mer öppna än partisympatisörer överlag, både när det gäller fantasi och inkännande av andra människors emotioner. Beträffande fantasi, som en indikator på generell öppenhet, så uppvisar Liberalernas sympatisörer högst grad av öppenhet.³ Partier som sympatiserar med Sverigedemokraterna, och som enligt den svenska befolkningen ligger längst åt höger, har också som förväntat lägst grad av öppenhet beträffande båda måtten (figur 4).

När blir man röd eller blå?

Arv eller miljö, individ eller omgivning, vad präglar politiska åskådningar mest? Vi har dessvärre inte svaret. Men det finns en slags föreställning om att personlighet i runda slängar kan förklaras med hjälp av gener, det vill säga arv, till ungefär 50 procent (Bouchard & McGue, 2002) och det verkar finnas starkare empiriskt stöd för att personlighetsdragen neuroticism och öppenhet kan förklaras av arv (Power & Pluess, 2015). Eftersom hög grad av neuroticism och öppenhet kännetecknar vänsterposition snarare än högerposition, så tycks alltså det utmärkande i den röda färgen vara mer medfödd. Men om man föds med låg grad av neuroticism och öppenhet så borde det väl i så fall innebära att man föds till högersympatisör? Sambandet mellan arv och miljö respektive individ och omgivning, är som sagt inte enkel. Och det är inte heller syftet med detta kapitel att försöka reda ut detta. Men det är intressant att notera att samvetsgrannhet, som karaktäriserar den blåa politiska färgen, i större utsträckning tycks vara färgad av miljön. I den mätningen av samvetsgrannhet som använts här är det troligt att respondenten utgått från den rådande västerländska uppfattningen, både beträffande i vilken utsträckning personen anser sig vara lat och benägen att utföra ett grundligt arbete. På så vis torde självskattningen av samvetsgrannhet till stor del vara socialt

Figur 4 Femfaktormodellen relaterad till partisympati för de åtta riksdagspartierna i Sverige, 2021 (medelvärdesindex)

Kommentar: BFI-10 mäts med 11 frågor (se figur 1 för frågeformulering) och skattas med hjälp av en femgradig skala som sträcker sig från 1= 'Stämmer absolut inte' till 5= 'Stämmer absolut'. HP5i mäts med 15 frågor (se figur 3 för frågeformulering) och skattas med hjälp av en fyrgradig skala som sträcker sig från 1= 'Stämmer helt' till 4 'Stämmer inte alls'. Ett högt värde på båda skalorna innebär hög grad av personlighetsfaktorn. Medelvärdesindex skapas med hjälp av frågorna och ligger till grund för respektive faktor. Partisympati mäts med frågan 'Vilket parti tycker du bäst om i dag?' och mäts genom svarsalternativen de åtta riksdagspartierna samt ett öppet svar 'Annat parti'. Observera att det råder större osäkerhet kring Liberalerna (n = 39), Kristdemokraterna (n = 55) samt Miljöpartiet (n = 60) på grund av få svar i respektive grupp. Partierna på den vågräta linjen är inplacerade efter väljarnas uppfattning om vänster-högerskalan. BFI10 (mörka staplar) och HP5i (ljusa staplar) är de två personlighetstest som används i denna studie.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

konstruerad. Så, är då särdraget samvetsgrannhet i den blåa politiska färgen mer målad av miljön än genetiken? Återigen, så har vi dessvärre inte svaret, eftersom en individs låga grad av blåa samvetsgrannhet mycket väl kan ha färgats av personens uppväxtmiljö och livserfarenheter, snarare än genetiken. Vi nöjer oss med att konstatera att både rött och blått strömmar i våra genetiska ådror, men att vi även färgas genom livet – exempelvis genom de väljare och partier vi omges av.

Påverkar personlighet vad som läggs i valurnan?

Vad vi kan konstatera utifrån detta kapitel är att personlighet spelar roll för både ideologisk vänster-högerposition och partisympati, oavsett om färg och parti är nedärvda eller socialt konstruerade. Vi kan också konstatera att våra resultat är konsekventa med den tidigare forskningen på området: I takt med att partisympati och ideologisk övertygelse går från rött till blått på spektrumet, så ökar graden av samvetsgrannhet och extraversion medan graden av neuroticism, öppenhet och välvillighet minskar. Än viktigare att konstatera är dock att effekterna av personlighet är alltså relativt små, trots att de alltså tycks stå sig bra över tid och rum. Våra regressionsmodeller indikerar att politisk åskådning måhända till viss del kan förklaras med en kombination av de fem personlighetsegenskaperna i samförstånd med sociodemografiska och socioekonomiska faktorer, och att förklaringsgraden ligger strax under tio procent. Det är inte jättemycket. Men för att citera Holmberg, Weibull och Gunnarsson (2011:132) ”Men det intressant [sic] är att de finns”. Detta innebär emellertid att politisk åskådning till största delen förklaras av *andra* saker som vi *inte* har med i vår modell utöver det som vi forskare brukar anse som slumpmässigt brus.

När det gäller att utifrån personligheten predicera vilket parti som hamnar i valurnan så är resultatet ganska förväntat utifrån respondentens politiska åskådning (vänster-höger) och befolkningens inplacering av partierna på den röd-blåa skalan. Med andra ord så kommer de röda lapparna i urnan från väljare som är överrepresenterade av hög grad av neuroticism och öppenhet, medan de blå lapparna kommer från väljare som är överrepresenterade av samvetsgrannhet och extraversion. De som har en lapp på något parti i mitten av det röd-blåa spektrumet är överrepresenterade av hög grad av välvillighet. Tack och lov, eftersom detta drag kan vara behövt när kohandeln över den röd-blåa gränsen drar i gång efter valet – oavsett resultat. Med tanke på det politiska läget i Sverige 2022 skulle vi vilja hävda att detta fynd – att sympatisörer till partier i mitten av vänster-högerskalan är mest välvilliga – är kapitlets mest intressanta bidrag. Detta innebär att dessa väljare mer än andra är villiga att samarbeta med andra. Detta gör det så klart enklare för de olika mittpartierna att vinna väljarnas stöd i förhandlingar och partikonstellationer efter valet. Partierna har däremot en större utmaning beträffande de väljare som har en stark politisk åskådning, oavsett om den lutar åt rött eller

blått. Personligheten hos väljarna indikerar vad politiker behöver ta hänsyn till och understryker något självklart – att alla partier inte består av identiska individer. Utifrån den personlighetsanalys som presenterats här är det också möjligt att förstå varför Sverigedemokraterna växte sig starka då de övriga riksdagspartierna inte ville samarbeta med dem. Partiet består av väljare som har en högre grad av antagonism (som mått på negativ välvillighet). Detta innebär att de mer än andra vill ge igen om de blir illa behandlade. För att förstå hur den typiska Sverigedemokraten upplevde detta räcker det alltså inte för den genomsnittlige väljare att utgå från sig själv – hen behöver alltså utgå från en person med lägre grad av välvillighet.

Att sympatisörer till partier i mitten av vänster-högerskalan är mest välvilliga är dock i kontrast med vår första analys rörande personlighet och ideologisk vänster-högerposition. I denna analys fann vi, precis som den internationella forskningen, att välvilligheten ökar i takt med vänsterlutningen. Vår slutsats är därför att många sympatisörer från de partier som svenska folket placerar i mitten av vänster-högerskalan, själva identifierar sig med en vänsterideologi. Och än viktigare, att denna grupp – vänsterideologer som sympatiserar med mittenpartier, är överrepresenterad av väljare med hög grad av välvillighet. Det tycks alltså vara så, att självbilden av hög grad av välvillighet, som många svenskar uppenbarligen har (Bartram, 2013), är oförenlig med att placera ut sig själv åt höger.

Liberalerna, trots sitt ringa antal bland undersökningens respondenter, är särskilt intressanta att studera. Deras sympatisörer har en utmärkande hög grad av öppenhet, men i övrigt vad som kan förväntas från högersympatisör i form av hög samvetsgrannhet, hög extraversion samt låg neuroticism. Utifrån femfaktormodellen skulle en sympatisör av Liberalerna därför kunna beskrivas som en öppen högersympatisör, och utifrån en sådan beskrivning är ju frågan om ideologisk vänster-högerposition är passande i relation till personlighet?⁴

Våra slutsatser är framförallt baserade på det mer generella personlighetstestet (BFI-10), som mäter personlighetsfaktorerna brett. Detta test är mer i linje med de test som använts i den internationella forskningen, vilket givetvis kan förklara varför våra resultat är mer kongruenta med denna forskning än den tidigare mätningen i Sverige. Om vi däremot utgår från vårt andra test (HP5i), som redan använts i Sverige för att analysera personlighet och ideologisk vänster-högerposition (Holmberg, Weibull & Gunnarsson, 2011), så kan vi fortfarande dra liknande slutsatser om de utmärkande dragen hos de röda väljarna – att de karaktäriseras av hög grad av välvillighet, neuroticism och öppenhet. Däremot kan vi inte dra några statistiskt säkerställda slutsatser om de drag som vanligtvis karaktäriserar de blåa väljarna – samvetsgrannhet och extraversion. Inkongruensen mellan de två testen, samt det faktum att personligheten var mer utmärkande för partisympati hos vänsterpartier i den första mätningen, medför att vi vågar dra säkrare slutsatser om hur personlighet påverkar partisympati hos vänsterpartierna V och MP än i befolkningen som helhet.

Vem vinner valet?

Den roll som personlighet spelar verkar på ytan vara liten. Samtidigt måste det erkännas att mycket av den data och kunskap vi har om personlighet kan ses som bristfällig. Ett tankeexperiment gör gällande att en person föds med en uppsättning egenskaper och hur dessa egenskaper tas emot i en viss omgivning kommer, så att säga, interagera med personen och då är frågan om det är ett liv av erfarenheter eller de inneboende tendenserna som väger tyngst vid valurnan? Det är en fråga som kräver mer invasiva mätmetoder där vi följer personer genom livet och registrerar mer data än enkätsvar vid ett tillfälle.

Men hur går det i riksdagsvalet i höst, då? Att svenska folket blivit mindre extroverta och mer öppna talar för ett rött valresultat. Men att de samtidigt också har blivit mer samvetsgranna och mindre neurotiska talar för ett blått valresultat (figur 1). Så, någon tydlig spåkula har vi dessvärre inte att tillgå utifrån de analyser vi genomfört. Vi kan dock mer vetenskapligt konstatera att personlighetsdragen under de senaste åren varit mycket stabila i den svenska befolkningen, vilket innebär att det måste vara något annat – alltså utöver personlighet – som påverkar hur människorna röstar. Till största delen i alla fall.

Epilog

Trots resultatens samstämmighet med den internationella forskningen så är John Magnus Roos inte helt övertygad om personlighetens betydelse för rösten i valurnan. Låt oss göra ett enkelt test tänker han. Han påkallar sin frus uppmärksamhet i vardagsrummet denna Långfredag, som för övrigt inte är en helgdag i IJburg, Amsterdam, Nederländerna, där denna akt utspelar sig:

- Vivian, jag vet inte vilket parti du röstar på. (JMR)
- Ok, so what? (Vivian)
- Jag vet att du är välvillig, introvert, neurotisk och öppen. Det talar för ett vänster-parti. (JMR)
- Ok, och? (Vivian)
- Men samtidigt så prioriterar du effektivitet och att saker skall gå smidigt i samhället, du har hög grad av samvetsgrannhet (min fru vet vid det här laget vad samvetsgrannhet betyder!). (JMR)
- Okej (Vivian)
- Så du har svårt att bestämma dig för vart du ligger på vänster-högerskalen, eller hur? Hög grad av välvillighet, neuroticism och öppenhet, och låg grad av extraversion, talar för ett vänster-parti, men samtidigt så tycker du inte att dessa partier är tillräckligt effektiva för att du skall lägga din röst på dem. Du har helt enkelt svårt att bestämma dig. (JMR)
- Ja, det stämmer. Hur visste du det? (Vivian).

APPENDIX

Tabell i Personlighet och partisympati, 2021 (medelvärden)

Test	Faktor	V	MP	S	C	L	KD	M	SD	Annat	Totalt
BFI10	S	3,79	3,66	4,03	4,17	4,07	4,15	4,09	4,11	3,90	4,02
	V	3,74	3,64	3,76	3,88	3,86	3,81	3,68	3,65	3,63	3,73
	E	3,13	3,44	3,48	3,54	3,84	3,45	3,56	3,61	3,07	3,47
	N	2,81	2,77	2,51	2,57	2,26	2,55	2,41	2,47	2,66	2,54
	Ö	3,38	3,37	3,02	3,14	3,61	3,04	3,05	2,86	3,59	3,12
HP5i	S	2,99	3,07	3,07	3,06	2,98	3,04	3,07	3,00	2,87	3,04
	V	2,88	3,02	2,99	3,08	2,91	3,09	2,85	2,51	2,73	2,88
	E	3,08	3,19	3,18	3,33	3,37	3,22	3,18	3,14	3,20	3,19
	N	2,40	2,19	2,19	2,04	1,89	2,04	2,01	2,10	2,26	2,14
	Ö	3,14	3,20	3,08	3,19	3,10	2,98	2,96	2,90	2,73	3,03

Kommentar: S = Samvetsgrannhet, V = Vållighet, E = Extraversion, N = Neuroticism, Ö = Öppenhet.

BFI-10 mäts med 11 frågor (se figur 1) och skattas med hjälp av en femgradig skala som sträcker sig från 1='Stämmer absolut inte' till 5='Stämmer absolut'. HP5i mäts med 15 frågor (t.ex. 'Jag är bra på att komma med spydiga kommentarer', se vidare figur 3) och skattas med hjälp av en fyrgradig skala som sträcker sig från 1='Stämmer helt' till 4='Stämmer inte alls'. Ett högt värde på båda skalorna innebär hög grad av personlighetsfaktorn. Medelvärdesindex skapas med hjälp av frågorna och ligger till grund för faktorn. Partisympati mäts med frågan 'Vilket parti tycker du bäst om i dag?' och mäts genom svarsalternativen de åtta riksdagspartierna samt ett öppet svar 'Annat parti'. Skillnader i medelvärden mellan de åtta riksdagspartierna är statistiskt säkerställda ($p < 0,05$) för alla personlighetsfaktorer förutom S i HP5i. Bonferroni post hoc test visar att V och MP framför allt är de partier som skiljer ut sig. Observera att det råder större osäkerhet kring Liberalerna ($n = 39$), Kristdemokraterna ($n = 55$) samt Miljöpartiet ($n = 60$) på grund av få svar i respektive grupp.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Noter

- ¹ I våra mätningar använder vi två personlighetstest BFI-10 respektive HP5i. Adjektivet till vänster om snedstreck är relaterat till BFI-10, medan adjektivet till höger om snedstreck är relaterat till HP5i. Detta gäller för samtliga fem faktorer. BFI-10 är mer generellt för faktorn medan HP5i utgör en hälsorelaterad facett inom faktorn.
- ² I SOM-undersökningen 2021 användes en 11-gradig skala för att fånga vänster-högerdimensionen i populationen. Frågan lød 'I politiken talar man ibland om vänster och höger. Var skulle du placera partierna på en skala mellan 0 och 10 där 0 står för långt till vänster och 10 står för långt till höger?'. Resultaten föll ut enligt följande: V = 1,1; MP = 3,2; S = 3,4; C = 5,2; L = 6,3; KD = 7,6; M = 8,3; SD = 8,4.

- ³ Att Liberalerna i Sverige anses vara ett högerparti, medan Demokraterna i USA (det parti som representerar den liberala politiska åskådningen) är ett vänsterparti, understryker svårigheten att jämföra mätningar av personlighet och partisympati mellan Sverige och USA. Utifrån namnet "Liberalerna" kan dock konstateras att partiets sympatisörer precis som de liberalistiska väljarna i USA kännetecknas av hög grad av öppenhet. Med tanke på vart det svenska folket placerar in Liberalerna på vänster-högerskalan och att vänster-högerskalan utgår från att vänsterposition representerar liberalism medan högerposition representerar konservatism, så kan man fundera på om det är Liberalernas namn som vilselett väljarna och på så vis attraherar väljare med hög grad av öppenhet – ett drag som är överrepresenterat hos väljare med ideologisk vänsterposition? Eller är det kanske så att vänster-högerskalan inte lämpar sig för att beskriva samtliga riksdagspartier i dagens Sverige?
- ⁴ Det är inte bara i relation till personlighet som vänster-högerskalan har ifrågasatts. Överlag har den ansetts vara otillräcklig för att beskriva komplexiteten i det politiska landskap som vuxit fram i Sverige (se exempelvis Oscarsson, 2017; Svensson, 2018).

Referenser

- Barbaranelli, Claudio, Caprara, Gian V., Vecchione, Michele & Chris R. Fraley (2007). Voters' personality traits in presidential elections. *Personality and Individual Differences*, 42(7): 1199–1208.
- Bartram, Dave (2013). Scalar Equivalence of OPQ32: Big Five Profiles of 31 Countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(1): 61–83.
- Bouchard, Thomas J. & Matt McGue (2002). Genetic and environmental influences on human psychological differences. *Journal of Neurobiology*, 54(1): 4–45.
- Cichocka, Aleksandra & Kristof Dhont (2018). The personality bases of political ideology and behavior. I Virgil Zeigler-Hill & Todd K. Shackelford (red) *The SAGE handbook of personality and individual differences: Applications of personality and individual differences* (s. 323–352). Sage Reference.
- Costa, Paul T. & Robert R. McCrae. (1992). Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) manual. Odessa, Florida: Psychological Assessment Resources.
- Gerber, Alan S., Huber, Gregory A., Doherty, David, Downing, Conor M. & Shange E. Ha (2010). Personality and political attitudes: Relationships across issue domains and political contexts. *American Political Science Review*, 104(1): 111–133.
- Jost, John T., Nosek, Brian A. & Samuel D. Gosling (2008). Ideology: Its Resurgence in Social, Personality, and Political Psychology. *Perspectives on Psychological Science*, 3(2): 126–136.
- Gunnarsson, Mattias (2014). Utvärdering av SOMs Personlighetsinstrument. Göteborg: SOM-institutet vid Göterbogs universitet.

- Gunnarsson, Mattias, Gustavsson, Petter, Holmberg, Sören & Lennart Weibull (2015). Statistical Evaluation of Six Short Five Factor Model Personality Measures Aiming for Potential Inclusion in the SOM Institute's National Surveys. SOM-Rapport nr 2015:27. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Gustavsson, Petter, Jönsson, Erik G., Linder, Jürgen & Robert M. Weinryb (2003). The HP5 inventory: definition and assessment of five health-relevant personality traits from a five-factor model perspective. *Personality and Individual Differences*, 35(1): 69–89.
- Holmberg, Sören & Lennart Weibull (2010). Människans fem personlighetsegenskaper. I Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Nordiskt ljus*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart & Mattias Gunnarsson (2011). Personlighet och ideologisk vänster-högerposition. I Sören Holmberg, Lennart Weibull & Henrik Oscarsson (red) *Lycksalighetens ö*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Kajonius, Petri J. & Anna M. Däderman (2020). *Vem är du? Den moderna forskningen om Big Five*. Stockholm: Fri tanke.
- Oscarsson, Henrik (2017). Det svenska partisystemet i förändring. I Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Larmar och gör sig till*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Power, Robert A. & Michael Pluess (2015). Heritability estimates of the Big Five personality traits based on common genetic variants. *Translational Psychiatry*, 5: e604.
- Rammstedt, Beatrice & Oliver P. John (2007). Measuring personality in one minute or less: A 10-item short version of the Big Five Inventory in English and German. *Journal of Research in Personality*, 41(1): 203–212.
- Roberts, Brent W. & Wendy F. DelVecchio (2000). The rank-order consistency of personality traits from childhood to old age: a quantitative review of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 126(1): 3–25.
- Roos, John Magnus, Sprei, Frances & Ulrika Holmberg (2020). Sociodemography, geography, and personality as determinants of car driving and user of public transportation. *Behavioral sciences*, 10(6): 93. <https://doi.org/10.3390/bs10060093>
- Specht, Jule, Egloff, Boris & Stefan C. Schmukle (2011). Stability and change of personality across the life course: The impact of age and major life events on mean-level and rank-order stability of the Big Five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(4): 862–882.
- Svensson, Richard (2019). Partiernas ideologiska positioner. I Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand, Patrik Öhberg & Annika Bergström (red) *Storm och stiltje*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Wang, Ching-Hsing (2016). Personality traits, political attitudes and vote choice: Evidence from the United States. *Electoral Studies*, 44: 26–34.

